

Het Moksloot-project

ERIK VAN DER SPEK

In het duingebied rond de Moksloot op Texel werd in 1993 een natuurontwikkelingsproject van Staatsbosbeheer gecombineerd met het verwijderen van de waterwinmiddelen van de NV PWN. In een gebied van 600 ha werd de waterhuishouding hersteld tot een situatie die zo dicht mogelijk die van voor de waterwinning en het in cultuur brengen van een deel van de valleien benadert. In de duinvalleien werd 35 ha geplagd om zo een deel van de verruiging te niet te doen. In 1994 vestigden de eerste planten uit de natte duinvalleien zich al weer.

Het Moksloot-project is uitgevoerd in de zuidelijke duinen van Texel in de Staatsbosbeheerreservaten De Geul en De Bollekamer. Tot 1880 was de menselijke invloed beperkt tot het weiden van vee, maaien van valleien, steken van zoden voor de tuunwallen (perceelsscheidingen op Texel), hakken van duindoorns (als veekering op de tuunwallen), steken van heide (brandstof), het planten van helm en de jacht.

In 1880 begon Domeinen met het in cultuur brengen van de duinvalleien om het rendement van de duinverpachtingen te verhogen. Het valleiencomplex van onder andere Grote- en Pompevlak werd hiervoor ontwaterd. Hiervoor werd de Moksloot gegraven, die ten dele het tracé van een natuurlijke afwatering naar zee volgde. Vervolgens werden de valleien omgevormd tot grasland. In 1956 werd de afwatering naar zee weer volledig afgedamd en begon de waterwinning in het gebied. In eerste instantie leverde dat per saldo vernatting van het gebied op en reageerde de natuur positief. Toen de waterbehoefte toenam, werden in dit natte gebied de waterfluctuaties te groot en daalden de natuurwaarden weer.

waterwinning in de duinen niet meer noodzakelijk. Toen bovendien bleek dat het gehalte aan organische stof in het water te hoog werd, besloot de PWN de winning te staken.

Toen kreeg het gebied de functie natuurterrein met op natuurbeleving gerichte, extensieve recreatie. Dat was een reden om na te denken of herinrichting noodzakelijk was.

Een mogelijkheid was om alleen de winmiddelen te verwijderen en de natuur haar gang te laten gaan. De waterstand zou dan aanzienlijk verhoogd worden, waarbij zeer grote duinmeren zouden ontstaan met op de bodem een dikke laag organische stof. Door de dikke laag (zuur) regenwater zou het kalkrijke kwelwater waar soortenrijke duinvalleivegetaties van afhankelijk zijn niet meer in het bereik van de vegetatie kunnen komen. De al aanwezige waardevolle duinvalleivegetaties zouden verdrinken. Daarom heeft Staatsbosbeheer ervoor gekozen om herinrichtingsmaatregelen uit te voeren.

Waterhuishouding

Begonnen is met het herstellen van de waterhuishouding, zodat de situatie benaderd wordt die zou bestaan indien de Moksloot niet gegraven was. Afvoer van water naar de Mokbaai is weer mogelijk gemaakt. Hierbij is een duiker met een diameter van 80 cm over een lengte van 56 meter door de stormvloedkering geperst. In de Moksloot werden stuwen geplaatst zodat er niet meer water afgevoerd wordt dan, naar schatting, in de tijd voor het graven van de Moksloot. Hierdoor kan het kalkrijke kwelwater uit de omliggende duinen aan de oppervlakte blijven komen en de vegetatie beïnvloeden. De afwatering van valleien die geen natuurlijke afstroom hadden, is afgedamd.

Nieuwe kansen

Nadat in 1987 Texel via een zinker onder het Marsdiep drinkwater van "de overkant" kreeg, was de

Grote gravers

Een groot deel van de valleibodems is vervolgens afgeplagd, bij elkaar 35 ha. Enkele ruige vegetaties

Graafmachines halen de bovenlaag van de valleibodem weg (foto: Staatsbosbeheer).

Door de stormvloedkering is een duiker geperst (foto: Pieter de Vries).

werden gespaard, vanwege hun waarde b.v. als broedplaats van de kiekendieven. Voordat de gravers aan het werk mochten, werd de vegetatie geklepteld. Hierdoor kregen de kraanmachinisten zicht op de bodem en waren zij in staat om zeer nauwkeurig te werken. Zij moesten bij het graven n.l. het aanwezige reliëf volgen en alleen de laag organische stof weghalen. Daarvan moest zelfs regelmatig een heel dun laagje blijven zitten; de hierin aanwezige zaden konden daardoor nog gaan kiemen. De kraan moest voorzien zijn van een bak zonder tanden, die ook naar links en rechts kon kantelen. Ook dit maakte nauwkeuriger werken mogelijk en voorkwam het roeren in de nieuwe valleibodem. Het plaggen werd achteruit werkend gedaan, zodat geplagd terrein niet meer werd bereiden.

Bij een plagdiepte van 5 tot 40 cm kwam 65.000 m³ grond vrij. Om terreinbeschadiging te voorkomen moest dit met kleine (5 m³) dumpers worden afgevoerd, bij elkaar 13.000 ritten. De vrijkomende grond is gebruikt om een laagte in de zeereep te versterken.

Plantengroei

De oude beschrijvingen van Holkema (1870) van o.a. het Grote Vlak, schetsen een voor botanici ongekend wonderland met zowel soorten van voedselrijke moerassen (grote boterbloem, moeraszegge, galigaan), van trilvenen (ronde zegge, draadzegge, waterdrieblad, padderus, moeraskartelblad, veenmosorchis, veenpluis), van vochtige en natte duinvalleien (vleeskleurige orchis, parnassia, moeraswespenorchis, teer guichelheil, stijve moerasweegbree, oeverkruid) en van natte heiden (klokjesgentiaan, vlozegge, welriekende nachtorchis). In de vijftiger jaren was door de verdroging weinig over wat nog herinnerde aan de vroegere glorie. Wel waren er nog valleitjes met galigaan, knopbies, parnassia en orchideeën, maar de floristisch arme duinriet- en struikheidebegroeiingen overheersten in sterke mate.

Door het beheer van Staatsbosbeheer kon verdere achteruitgang voorkomen worden en vestigden eni-

ge soorten zich weer opnieuw. Deze hervestigingen lijken mede gebonden aan specifieke lokale abiotische omstandigheden.

Vóór de uitvoering van het project bestond de vegetatie uit rietlanden, grote en kleine zeggenmoerassen, schraalland, grasland, heiden, struwelen en ruigten. De belangrijkste natuurwaarden waren vertegenwoordigd door soorten als dotterbloem, grote boterbloem, holpijp, galigaan, waterdrieblad, snavelzegge, knopbies, zee-groene zegge, vlozegge, moeraswespenorchis, teer guichelheil, dwergzegge, addertong, armbloemige waterbies, maanvaren, hondsviooltje en geelhartje. Vermeldenswaard zijn verder weegbreefonteinkruid en een aantal bijzondere kranswieren van brakke milieus.

Referentiepunt

In een vallei ten westen van het Groote Vlak is veel van de potentiële rijkdom van het gebied nog te vinden. Dit was de plaats waar teer guichelheil nog voorkwam. Teer guichelheil is een pionier van schrale goed gebufferde standplaatsen. Het voorkomen van de soort is afhankelijk van een open vegetatiestructuur alsmede van een goede buffering van de bodem in een schrale uitgangssituatie. Het open karakter van de vegetatie wordt bevorderd door jaarlijks maaien en door de een tot drie maanden durende inundatie met oppervlaktewater. Het schrale karakter, dat veroorzaakt is door het plaggen, komt ook tot uitdrukking in een soortenrijke schraallandvegetatie met verfbrem, gewone vleugjesbloem en hondsviooltje.

De ontwikkelingen in deze vallei geven aan dat natuurontwikkeling in dit gebied kan leiden tot herstel van natuurwaarden en dat het dus verantwoord was om hier 1,4 miljoen gulden te investeren (inclusief de kosten voor het verwijderen van de winmiddelen).

De eerste resultaten

Al snel reageerden de vogels op het werk. Vele steltlopers werden aangetrokken door het water dat op de afgeplagde terreinen stond: bosruiters, kempfanen, oeverlopers en vele andere. Een waterspreeuw en verscheidene ijsvogeltjes foerageerden in het naar zee stromende water. Ook kiemden in 1993 al de eerste planten, waaronder waterpunge uit de zaadbank. In 1994 kon in vijf valleien weegbreefonteinkruid gevonden worden en in vier valleien kiemde teer guichelheil, ook werden er vijf soorten kranswier gevonden. Er is kortom alle reden om de ontwikkelingen in de komende jaren met spanning en vertrouwen tegemoet te zien.

Fietsend en wandelend kan men het gebied rond de Moksloot goed bekijken. In het gebied van de Bollekamer loopt een rondwandeling die het gehele jaar toegankelijk is. In het Groote Vlak en het Pompevlak ligt een route die buiten het broedseizoen is opengesteld. In 1995 zal in het gebied begonnen worden met jaarrondbegrazing met een veeras dat zich rustig gedraagt ten opzichte van recreanten.

Foto's uit Vreemde Zomergasten, Moksloot-project natuurontwikkeling in de duinen van Texel, uitgave Staatsbosbeheer/Grontmij, te bestellen door overmaking van f 22,50 op giro 3705800 t.n.v. SBB Alkmaar o.v.m. boek Moksloot

Erik van der Spek is boswachter bij Staatsbosbeheer op Texel, Abbewaal 2 1791 WZ Den Burg.